

Bo bedre på moderne dansk: Velfærdssamfundets hjemmeside i 1960'erne

Malene Breunig, Syddansk Universitet

Bo Bedre har været danskernes foretrukne inspirationskilde og vejledningsorgan for boligindretning og fritidsliv, siden det første nummer udkom i marts 1961. Det gælder ikke mindst i tiåret frem til oliekrisen i 1972, hvor *Bo Bedre* hver måned blev trykt i omkring 100.000 eksemplarer. Magasinets store oplagstal giver dog ikke i sig selv noget retvisende billede af danskernes "hjemmeside" i 1960'erne. Til gengæld bidrager det til at dokumentere en grundlæggende præmis for årtiets store velfærdsprojekt, nemlig alliancedannelsen mellem stat, marked og individ. *Bo Bedre* anskueliggør i billeder og tekst, hvorledes der tilstræbtes en fuldbyrdelse af moderniteten for den hastigt voksende middelklasse. Ikke alene ved at gøre modernitetens materielle frembringelser tilgængelige, idet de blev præsenteret på en visuelt og verbalt appellerende måde, men nok så meget i kraft af en vedvarende fordring om personlig tilegnelse og individuel prægning af tingene – ikke mindst gennem praktiske og kreative gør-det-selv-projekter.

Bo Bedre kom herved i 1960'erne til at indtage en position som tolkende formidler af et velfærdsideal, der dels sigtede mod en kvalitativ højnelse og modernisering af materielle levevilkår, dels havde til hensigt at konsolidere moderniteten som et normativt eksistentielt krav. "Det gode liv" eksponeredes for læseren som en mulighed for på den ene side at kunne få del i det fuldt industrialiserede samfunds mange nye forbrugsgoder – typehus, tv, køleskab, bil, sommerhus etc. – og på den anden side at kunne opnå kompetence til at tilpasse sig og personliggøre et standardiseret vareudbud. Hvad magasinet først og fremmest tilbød sine læsere var derfor kritisk forbrugeroplysning og praktisk konkrete handlingsanvisninger, som primært var orienteret mod hverdagslige gøremål og æstetiske løsningsmuligheder i hjemmet, men som også tog stilling til spørgsmål om menneskelig trivsel. Herved tilsluttede *Bo Bedre* sig både i konkret og overført forstand velfærdsstatens bestræbelser på at hjemliggøre moderniteten: Den danske middelklasse skulle lære at tilegne sig og inderliggøre en moderne "markedsverden".

Middelklassens bosætning

1960'ernes gunstige teknologiske og økonomiske vilkår må betragtes som afgørende forudsætninger for *Bo Bedres* øjeblikkelige gennemslagskraft. Den eksplosive vækst i Danmark inden for både produktion, indkomst og forbrug, der var en følgevirkning af den internationale højkonjunktur, gav en voksende middelklasse mulighed for at anskaffe ejerbolig og realisere et såkaldt kernefamilieliv. Herved opstod et behov for vejledning og inspiration i tilrettelæggelsen og udførelsen af denne hjemskabelse, idet manges drøm var et nybygget typehus med bedre plads

samt en mere tidssvarende planløsning og indretning, end den ældre boligmasse kunne tilbyde. Således blev der som følge af boligmangel og velstandsstigning opført cirka en kvart million parcelhuse i 1960'erne, hvorved den samlede bestand kom op på godt og vel 700.000 (Dragsbo 219). Prisbillige materialer og præfabrikerede byggelementer gjorde det muligt at fastholde et omkostningsniveau, hvor relativt mange familier med 2-3 børn dog kun kunne klare at være med under den forudsætning, at de havde to lønindkomster.

Disse parcelhusbebyggelser blev dermed vartegn for markante demografiske forandringer, og *Bo Bedre* spillede i egen selvforståelse en vigtig rolle i den konkrete udformning heraf. Lige fra begyndelsen var det magasinet hensigt at kvalificere de til hjemmet knyttede forbrugsvalg, fysisk-æstetiske dispositioner og fritidsbeskæftigelser. Og det skulle ikke kun ske som et normativt opgør med traditionsbundne smagspræferencer, men tillige gennem oplysning om markedsudbuddets differentierede muligheder og faldgruber. Redaktionen fik derfor løbende gennemført kvalitetstests af alt fra moderne husholdningsmaskiner, haveredskaber og rengøringsmidler til det omsiggribende typehusmarkeds priskategorier, planløsningsmodeller, byggematerialer mv. Herved søgte magasinet at styrke forbrugerens kritiske bevidsthed, så han ikke blindt lod sig forføre af markedskræfter men frit kunne afveje fordele og ulemper ved forskellige købs- og løsningsmuligheder.

[Fig. 1 Udsnit af otte-siders testreportage om plæneklippere, bragt i *Bo Bedre* nr. 5, 1965.]

Bo Bedre adskilte sig da på den ene side fra det mere designfaglige og internationalt orienterede tidsskrift *Mobilia*, hvis funktionalistiske formgivningsidealer og smagskodeks man ellers var helt på linje med. På den anden side afgrænsede det sig fra vejledningspublikationer som *Bygge og Bo*, *Tidsskrift for Moderne Hjem*, *Bo Rigtigt*, *Bolig-ideer* og forbrugermagasinet *Tænk*, som især visuelt lod meget tilbage at ønske som vejleder for "drømmeboligen". Til gengæld leverede *Tænk* inspiration til *Bo Bedres* eksplicite adressering af læseren og anerkendelse af dennes ønsker, behov og erfaringer. Det kom blandt andet til at fremgå af brevkasserne "Spørg os" og "Hvor skal skabet stå?", som afspejlede en vis reservation blandt læserne over for et funktionalistisk stilrepertoire og dermed også magasinet påfaldende mange reklamer herfor. Redaktionen forsikrede imidlertid om, at annoncørerne ingen indflydelse havde på magasinets stoflige egenproduktion, hvilket forekommer ganske sandsynligt, eftersom forkærligheden for især moderne snedkermøbler produceret af faste annoncører som Fritz Hansen, Carl Hansen & Søn, Rud Rasmussen m.fl. var tydelig fra begyndelsen. Til gengæld lod redaktionen magasinets kommercielle understøttelse, hvis æstetiske udtryk var yderst broget og mangfoldigt, være ganske dominerende. Set på 40-50 års afstand er omfanget af annoncer og reklamer påfaldende stort og synes at markere en tvangfri, næsten hedonistisk indstilling til den moderne forbrugskultur, som står i kontrast til artiklerne og reportagerens ordlyd og billedmateriale, ja til hele den stoflige prioritering i øvrigt. Det samlede indtryk er således, at den ideologiske opdragelse, som i forskellig aftapning havde præget boligvejledningen tidligere i det 20. århundrede, var tonet ned til fordel for et mere liberalt og uformelt projekt.

[Fig. 2 Reklame for møbelproducenten Fritz Hansens Eft., bragt i *Bo Bedre* nr. 7, 1961.]

[Fig. 3 Reklame for Volvo (villa og vovhund), bragt i *Bo Bedre* nr. 2, 1963.]

De pædagogiske holdnings- og handlingsanvisninger var i *Bo Bedre* ikke længere bundet til borgerskabets etikette endsige forbeholdt missionerende arkitekter og designere uddannet i renfærdig funktionalisme. Nok videreførte man i vid udstrækning standardiseringens fortrin i tilvejebringelsen af kvalitetsprodukter og indretningsprincipper med lavere omkostninger, bedre hygiejne, mere praktiske arbejdsgange og uformelle omgangsformer. Men fordelene ved det funktionssaglige og rationelle blev suppleret i *Bo Bedre* af talrige vejledninger i, hvordan læseren selv kunne præge sit hjemms fysiske-æstetiske miljø gennem individuelle kombinationer af standardiserede enkeltmøbler samt kreative og pragmatiske gør-det-selv-løsninger. Hvad der ikke var plads til at udfolde fyldestgørende i magasinet, udkom sideløbende som selvstændige bogpublikationer, der hver især tematiserede delelementer som havens beplantning, køkkenets indretning, valg af sommerhus og fremstilling af mad inspireret af den nye masseturismes charterferiemål.

[Fig.4 Første artikelside af i alt seks med vejledning til lægmanden i opførelse af en havemur, bragt i *Bo Bedre* nr. 5, 1963.]

[Fig. 5 Udsnit af reklame for Forlaget Palle Fogtdals *Bo Bedre*-bogserie, bragt i *Bo Bedre* nr. 12, 1968.]

Denne uhøjtidelige og udogmatiske tilgang har formentlig ikke mindst tiltalt magasinet flertal af yngre kvindelige læsere, som i løbet 1960'erne fik uddannelse og kom ud på arbejdsmarkedet men stadig påtog sig hovedansvaret for det hjemlige domænes praktiske og æstetisk orienterede gøremål. Det var også dem, der antageligt var mest optaget og påvirkelige af livsstilsstoffets smagskonjunkturer og modetendenser. Ligesom de tilsyneladende bedst kunne identificere sig med et skribentpanel, som ikke alene bestod af fagspecifikke, mandlige eksperter. Kvindens dagligdags behov og ønsker afspejledes især i de husholdningserfarne skribenter, hvis tone og emnekreds nok var belærende, men aldrig formynderisk endsige elitær. *Bo Bedre* adresserede boligejeren m/k som herre i eget hus og tilstræbte at give de lejere, der endnu ikke havde opnået den eftertragtede ejerbolig, en lignende følelse af suveræn selvbestemmelse over privatlivets velfærd.

Boligvejledningens hjemopfattelser

Magasinets præntion markeres allerede i dets navn. *Bo Bedre* bebuder et løfte om fornyelse og inviterer til en vis stræben: Det er muligt at højne kvaliteten af hjemmet, at omforme eller erstatte det med et mere attraktivt og tidssvarende og herved opnå større tilfredshed, få et bedre liv. Heri ligger et brud med forestillingen om hjemmet som en stabil og uforanderlig enhed, et helle fra og en modpol til en konstant omskiftelig omverden. Hjemmet skal i stedet indgå i et endeløst transformerings- og distingveringsprojekt, som moderniteten har gjort til et krav, hvis man vil "følge med tiden" og positionere sig i forhold til omverdenen. Denne normative og opadstræbende dagsorden lægges der ikke skjul på, og herved er *Bo Bedre* på visse punkter beslægtet med og på andre afvigende fra de boligvejledningsformer, som tidligere i det 20.

århundrede søgte at påvirke forbrugsmønstre, indretningsidealer og fritidsaktiviteter knyttet til hjemmet.

Emma Gad var en af dem, som tog livtag med genren i den kulturelle brydningstid omkring år 1900. I fire bindsværket *Vort Hjem* (1903) orkestrerede hun som redaktør et omfattende skribentpanel, der på baggrund af deres enten intellektuelle eller praktiske ekspertise skulle dække alle tænkelige aspekter af privatsfærens emnekreds og problemfelt. Hensigten var at etablere et praktisk og æstetisk norm- og regelsæt, der i første omgang rettede sig mod byborgerskabet, men derfra skulle vinde udbredelse og herved afhjælpe den kulturelle og psykosociale rådvildhed, som industrialiseringen og urbaniseringen havde medført, og hvis menneskelige konsekvenser samtidens moderne litteratur og kunst allerede havde fundet nye udtryksformer for.

I modsætning til århundredskiftets moderne forfattere og billedkunstnere, som ikke så sig forpligtet på opbyggelige endsige konkret anvisende udveje af en eksistentiel hjemløshed, der efter deres opfattelse var blevet et uomgængeligt menneskeligt vilkår, var Emma Gads ambition på én gang pragmatisk og idealistisk. Artikelbidragene afspejler en opfattelse af moderniteten som et kulturelt, æstetisk og til dels også eksistentielt forfald, som måtte imødegås; dels via en accept og anerkendelse af visse moderne, frigjorte kønsrollemønstre og familiestrukturer, dels gennem besindelse på en række værdimæssige normer fra 1800-tallets borgerlige danneskultur. Præmissen for værkets smags- og adfærdsregulerende fordringer var dog først som sidst, at også det moderne hjem og familieliv burde opfattes som en ukrænkelig enhed præget af orden og harmoni. Det skulle befæstes som et inderlighedens og rekreationens frirum fra den vækst- og effektivitetsdagsorden, som moderniteten satte for livet i den offentlige sfære.ⁱ

Denne besindelse på nogle af den borgerlige danneskulturs værdier var langt fra blot en recirkulering af snæver og forloren dagligstueromantik. Men idet man ikke søgte at udvikle nogen selvstændig og fremadrettet formgivningsstrategi for materialkulturen og dermed artikulere en ny tids hjemindretningsprincipper, blev århundredskiftets bagudskuende kulturkonservatisme et skræmmebillede blandt de arkitektuddannede boligvejledere i mellem- og efterkrigstiden. På baggrund af et socialt og kulturelt samfundsengagement etablerede de et æstetisk normsæt, som i al fald diskursivt blev en slags negering af de stilidealer og smagsnormer, der knyttede sig til borgerskabet og derfra var sivet ned i mellem- og arbejderklassen. Den nye boligarkitektur skulle netop ikke længere afspejle et socialt magthierarki og en kulturelt opadstræbende normtvang, men på et rationelt grundlag imødekomme dagligdags menneskelige behov ved at udnytte den industrielle virkeligheds ressourcer.

Dette socialarkitektoniske reformprojekt, som fik tilnavnet funktionalisme, sigtede således mod fuld udnyttelse af standardiserede produktionsmetoder og masseproducerbare byggematerialer. Og gennem empiriske behovsundersøgelser og tekniske funktionsanalyser forud for byggeri, produktformgivning, planlægnings- og indretningsopgaver søgte man at udvikle en formgivning, som kunne bibringe en ikke alene social men tillige kulturel og mental frigørelse fra en nedarvet samfundsstruktur og dens konventionelle æstetiske udtryksformer. Argumenterne herfor blev fremsat i en lang række publikationer, der også illustrerede, hvorledes de ideologisk

farvede idealer ret hurtigt materialiserede sig i en forkærlighed for simple geometriske grundformer, uprætentiose materialer, enkle konstruktionsprincipper og udekorede flader. Skønt funktionalismen langt fra fik et uniformt udtryksregister og f.eks. stadig i vid udstrækning benyttede eksklusive træsorter i møbelproduktionen, blev mange af dens frembringelser opfattet som sterile, nærmest "u-hygge". De var vanskelige at indpasse i det (små)borgerlige hjem, hvor den harmoniske sameksistens mellem mennesket og deres omgivelser under navnet 'hygge' typisk blev søgt fremmet i form af overpolstrede og tunge stilmøbler, dekorative tekstiler, tapeter, gulvtæpper, pyntenips og genrebilleder på væggene. Det var derfor kun de særligt ideologisk indforståede forbrugere, som lod sig påvirke af arkitekternes oplysende og opdragende anvisninger.

Projektet var ellers, ifølge de rettroende selv, så indlysende rigtigt. Et fornuftigt tænkende og humanistisk sindet menneske burde nærmest pr. instinkt kunne tilslutte sig præmissen om, at det på baggrund af et tværsnit af befolkningens objektive udfoldelsesbehov var muligt at imødekomme flertallet med en betydelig kvalitativ højnelse af boligstandarden. Lægmanden måtte blot have tillid til, at de, der fagligt havde forstand herpå, mest sagligt og illusionsløst kunne varetage hans interesser. Efterhånden ville flertallet da samtidigt kunne forstå at værdsætte den modernitet, som tilvejebragte de materielle udviklingsmuligheder og moderne udtryksformer. Kimen til den "folkelige" afvisning af funktionalismen i mellem- og efterkrigstiden lå dog tilsyneladende netop i dens antagelser om arten af de menneskelige udfoldelsesbehov og frigørelsesdrømme.

For funktionalisterne repræsenterede moderniteten ingen andre konfliktmuligheder end det klassesdelte samfunds sociale. De uoverensstemmelser, der måtte være mellem menneskets psykiske behov og deres udfoldelsesbetingelser, opfattedes ikke som affødt af industrialiseringen og den urbane kultur. De var tværtimod affødt af det borgerlige samfunds stivnede former og ikke mindst den patriarkalske families hæmninger og moralske tvang. Tilbage stod ikke desto mindre en udbredt, skønt ofte udtalt opfattelse af, at funktionalismen med sine kalkuler glemte menneskets irrationelle sider og hang til det kreative, tilfældige og ineffektive. Funktionalismen var desuden blind for betydningen af traditionsbundne udtryk og vanemæssig adfærd og undervurderede derfor den træghed eller vedholdenhed, hvormed de fleste fortsat opfattede hus og hjem som et tryghedens og stabilitetens arnested, et beskyttende værn imod fremmedgørelse og individualisering.

Det lykkedes således ikke i større omfang de funktionalistiske arkitekter at frigøre de mange traditionsbundne, som opfattede den "professionelle" propagering af funktionalismens boligvejledningsidealer som elitær. Også selvom en stor del af funktionalisternes egen arkitektur og møbelformgivning i realiteten var ganske forskelligartet og i mange tilfælde tog udgangspunkt i en håndværkstradition. En pædagogisk forståelse for, at man ikke skal tale ned til dem, hvis holdninger man gerne vil påvirke, anerkendte til gengæld *Bo Bedres* grundlægger, den entreprenante forlægger Palle Fogtdal, og magasinets første og mangeårige chefredaktør, den arkitektuddannede Anker Tiedemann. De forstod at tilrettelægge en moderne boligvejledning,

som tog vare på en overleveret hjemopfattelses grundantagelser, og derfor blev den lystlæsning for den nye veluddannede og velstillede middelklasse.

[Fig. 6 Forsiden af *Bo Bedre* første nummer, marts 1961]

Et skoleeksempel

I begyndelsen var det dog vanskeligt at finde egnede skoleeksempler på moderne boligindretning blandt de bagudskuende danskere. Tiedemann købte derfor boligreportagerne til *Bo Bedre* hos det moderne svenske magasin *Allt i hemmet* og retouchede blot de mest iøjnefaldende nationale referencer heri. Senere lejede redaktøren et hjørne af en københavnsk møbelforretning og anskaffede dernæst et mere velegnet studie, hvori der løbende kunne indrettes og fotograferes nogle passende pædagogiske skuestykker. Der var således tale om idealinteriører, som afspejlede redaktionens præferencer for moderne robuste snedkermøbler af bl.a. Hans J. Wegner og Børge Mogensen, som blev kombineret og iscenesat på en uformel og familieorienteret måde. Den fotografiske gengivelse af disse interiører gav samtidigt redaktionen mulighed for at bringe detaljerede oplysninger til læseren om tingenes proveniens, hvem der havde formgivet og produceret dem, hvor de kunne anskaffes, og hvad de kostede. Alligevel valgte Tiedemann at hemmeligholde reportagernes præg af virkelighedsmanipulation, ligesom han lod magasinets skribenter optræde under pseudonym for at skjule, at også de fleste temaartikler og forbrugerundersøgelser blev udarbejdet af redaktøren selv, hans kone og forskellige damebladsskribenter (Tiedemann 2-5).

[Fig. 7 Udsnit af reportage med økonomisk begrundet promovring af moderne ad hoc-præget møblelementer på bekostning af traditionelle stilmøbler, bragt i *Bo Bedre* nr. 6, 1963.]

Man søgte herved på én gang at give indtryk af en professionalisme og nogle realitetsbetonede selektionsprincipper, der ikke helt var dækning for. "Virkelighedsproblemet" bundede dog i, at de danske hjem, som redaktionen opfattede som forbilledlige, næsten udelukkende tilhørte arkitekter og bygherrer fra den økonomiske overklasse, som havde råd til og smag for arkitekttegnede huse. Disse ville ifølge redaktørens vurdering forekomme for elitære og prætentiose for den "gennemsnitsdansker", hvis hjem og fritidsliv man søgte at modernisere. Boligreportagerne viste derfor aldrig den internationalt orienterede modernismes arkitektur og design, f.eks. som den på forskellig måde kom til udtryk i Finn Juhls og Poul Kjærholms møbelformgivning, der antagelig var for avanceret abstrakt og eksklusiv i udtrykket. Læseren måtte ikke få fornemmelsen af at blive ekskluderet, men skulle tværtimod inkluderes i det moderne ved at finde det tilgængeligt både stil- og prismæssigt. Ambitionen var netop ikke at distanceblænde læseren med uopnåelige boliger og "high design", men indgyde afsmag over for repræsentative indretningsprincipper til fordel for sagligt funktionelle og kreative løsninger, som tog højde for den moderne kernefamilies dagligdags behov og trivsel.

Af samme grund prioriterede redaktøren af *Bo Bedre* at gengive interiører beregnet for det nye typehusbyggeri, der var domineret af de industrialiserede standardløsninger, som også staten havde støttet med den landsbyggelov og det montagecirkulære, som blev gennemført i 1960mde

henblik på en hurtig udvidelse af boligmassen. Entreprenører og ingeniører overtog dermed suverænt arkitekternes hævdvundne rolle som dem, der bestemte udformningen af det nye byggeri. Ikke kun det offentlige og almennyttige men tillige ejerboligerne og deres fysiske rammer, herunder parceludstykningsernes størrelse og placering i "satellitbyer", hvorved en række forstadsmiljøer blev præget af en ad hoc-planlægning. Resultatet blev ikke blot en udbredt æstetisk ensformighed men tillige en vis reservation blandt beboerne over for nogle af de nye tiltag i byggeriet, som nok var inspireret af de funktionalistiske arkitekter men fremstod forudsigeligt uniforme og med et meget begrænset potentiale for individuel prægning.

[Fig. 8a-h Otte sideres reportage om opførelsen af nye boligområder og byplanlægning, bragt i *Bo Bedre* nr. 6, 1965.]

Bo Bedre tematiserede løbende dette dilemma og indtog selv en formidrende midterposition. På den ene side understøttede magasinet typehusbyggeriets imødekommelse af kernefamiliens hverdagslige behov og ønske om materiel bekvemmelighed. Ligesom det i sin stoflige prioritering anerkendte "typehus-segmentet" som magasinets vægtigste eksistensgrundlag. På den anden side erkendte man åbent den manglende fornemmelse for kvalitativt sanselige og formeksperimenterende egenskaber, som prægede store dele af både typehusbyggeriet og det almennyttige boligbyggeri. I lighed med de marginaliserede arkitekter påpegede magasinet bl.a., at de muligheder, som lå i opførelsen af helt nye boligområder, både hvad angik de enkelte huse eller boligblokke og deres relation til omgivelserne, ofte forblev uudnyttede pga. spekulative entreprenører og bygherrer. "Parcelhuskvartererne" blev således tillige med dele af det almennyttige byggeri, arkitekternes yndlingsaversion. De opfattede dem som masseproduktionens udartning i en nærmest perverteret konformitet. *Bo Bedre* forholdt sig mere modereret i sin kritik og var i problematiseringen af sagen især optaget af den fremskridtsoptimisme, som byggeboomet trods alt vidnede om. Alligevel fornægtede sympatien for den reformivrige arkitekt- og designfaglighed sig ikke.

[Fig. 9a-f De seks første sider af Anker Tiedemanns debatreportage om brugen af store glasfacader i det nye boligbyggeri. Billederne stammer fra Jørgen Bo og Vilhelm Wohlerts énfamilieshus "Ønskehuset", der blev opført som mock up til en boligudstilling i Forum i 1959. Huset var en Louisiana-klon i familieformat og var bl.a. møbleret med et sofaarrangement tegnet af Poul Kjærholm, hvis design aldrig siden blev vist i magasinet i 1960'erne.]

Det fremgår bl.a. af *Bo Bedres* åbningsreportage i første nummer, som skulle vise sig at blive symptomatisk for magasinets pragmatisme. Her gengav Tiedemann en iscenesat diskussion mellem en antageligt "typisk" læser, en journalistuddannet kvindelig typehusejer, Inger Lauridsen, og de to mandlige arkitekter Jørgen Bo og Vilhelm Wohlert, der stod bag kunstmuseet Louisiana, indviet i 1958. Som følge af anerkendelsen herfor havde de to arkitekter til en boligmesse i Forum i 1959 tegnet et såkaldt "Ønskehus" i "Louisiana-stil", og dets målgruppe viste sig netop at være den typiske gæst på museet for moderne kunst, veluddannet og relativt kapitalstærk. I de følgende år bestilte således en række private bygherrer et énfamilieshus af Bo og Wohlert, og nogle af disse var allerede i 1961 under opførelse som liebhaverboliger på store og velbeliggende grunde i Nordsjælland. Hver især var de forskellige i udformningen afhængigt af individuelle

hensyn, men der anvendtes i videst muligt omfang standardiserede byggemoduler og konstruktionsprincipper, hvorved husene kom til at fremstå som variationer over samme grundtema: Overgangen mellem inde og ude reduceredes, så interiør og eksteriør åbnede sig mod hinanden og blev integreret både visuelt og rekreativt.

At dette modernistisk inspirerede ønske om at skabe en sammenhæng og helhed mellem boligen og dens fysiske miljø ved hjælp af store vinduespartier kunne forrykke grænsen mellem privatliv og offentligt rum og dermed indebære en ændring af beboerens adfærd på en hæmmende måde, blev diskussionens egentlige emne. Under den retoriske overskrift "Vil vi bo i akvarier?" indledte den arkitektoniske fagekspertises kvindelige udfordrer, der præsenteres som både journalist, husmoder og mor til fire børn, med følgende iagttagelse fra sin dagligdag:

Ja, vi behøver såmænd ikke at gå så forfærdeligt langt væk for at se, hvor pinende galt det kan være med de store glasruder. I nærheden af os er der bygget en stribe huse med kæmpevinduer, og hver gang jeg er kommet forbi, har jeg kunnet kigge lige ind til en dame, som bor i et af husene. Og der har hun siddet, udstillet som en fisk i et akvarium. Men nu i dag, da jeg var nede og hente fløde til kaffen, havde hun endelig fundet ud af at hænge et gardin op, som dækkede hele den lange vinduesvæg. (*Bo Bedre* nr. 1, 1961,13)

En sådan uhensigtsmæssig virkning af store glaspartier forhindrede dog ikke Bo og Wohlert i at forfægte den bagvedliggende intention. De abonnerede på et ideal om åbenhed og gennemsigtighed på alle niveauer, dvs. ikke blot i den arkitektoniske rumdisponering og anvendelse af materialer, men forstået som en slags etisk fordring. Den ekstensive brug af glas indebar selvsagt en visuel transparens, som skabte et mere eller mindre uhindret udsyn fra og indblik i boligen, men hvis det blev planlagt rigtigt, kunne der ifølge arkitekterne skabes en balanceret vekselvirkning mellem intime og ekspansive virkninger. En udtalt præmis herfor måtte nødvendigvis være omgivelsernes attraktivitet, hvorfor ellers lukke dem ind som en del af boligens råderum. Men arkitekternes begejstring for glasfacader i boligen byggede mere principielt på en modernistisk antagelse om, at en åben arkitektur modsvares af en åben mentalitet og social omgangsform. At synlighed betyder liv og frihed, mens barrierer som høje hække, gardiner og vindueskarme med pyntenips vidner om reaktionær selvtilstrækkelighed og dermed en forældet, nærmest suspekt opfattelse af hjemmet som en inderlighedens hule afskærmet fra omverdenen og fortrængende virkeligheden udenfor:

De må jo se på de store glasvægge som en helt ny mulighed i boligens udformning – muligheden for at binde husets rum sammen med naturen udenfor. Det er det, vi gør i vore huse – og vi understreger denne tilknytning ved at lade rummets vægge og gulvbelægningen fortsætte forbi glasvæggen ud i haven, ligesom vi trækker loftet ud i et stort udhæng, der beskytter glasvæggen. Det er de nye tekniske muligheder, der har sat os i stand til at gøre dette. [...] Kan de ikke se, at hus og have på den måde kan gøres til en helhed? (16)

Det kunne duellanten muligvis nok, men skønt hun repræsenterede den moderne udearbejdende kvinde med mand og børn, lod hun sig ikke overbevise. Snarere anfægtedes hun af arkitekternes belærende forsvar for "glashuset" som en de facto progressiv boligtype. Det var en illusion, replicerede hun, en fremmedgørende dogmatik, som havde dannet mode inden for typehusbyggeriet og nu undertrykte et almenmenneskeligt behov for territorial adfærd og privathed:

Det lyder meget fint og meget rigtigt alt sammen. Men når man har fået disse muligheder for at lave et hus, der er åbent udadtil, så synes jeg, der ligger en meget stor fare deri. Fordi teknikken har givet een den chance, så betyder det dog ikke, at mennesket sådan uden videre er indstillet på at opgive sit behov for at føle sig beskyttet. For vi har alle det i os, at vi gerne vil krybe ind i en krog, ind i et lukket rum, kunne lukke døren bag os – kunne gemme os... (16)

Det interessante ved denne diskussion er ikke så meget, at parterne næppe ville kunne nå til enighed, idet den ene argumenterede som lægmand på baggrund af hverdags erfaring, den anden ud fra en arkitektonisk idealsituation. Mere tankevækkende er diskussionens karakter af holdningsudveksling i forhold til at betydningsfastlægge den moderne boligs funktioner og befordre rammerne herfor. Hvordan bliver boligen til et hjem, den fysiske ramme om privat- og familielivet til et sted, der forankrer det ved at befordre både individets og fællesskabets trivsel? Begge parters udsagn vidner om, at boligens fysisk-materielle udformning forstås som bestemmende for beboernes psykosociale adfærdsmønstre og kropslige restriktioner; at boligen, for at kunne føles "hjemlig", bestandigt er genstand for overvejelser over balancen mellem repræsentative funktioner og mere hverdagslige behov. At denne balance er afgørende for vores opfattelse af boligens kvaliteter og dermed dens attraktivitet, har den amerikanske filosof Kevin Melchionne påpeget i relation til netop moderne boligarkitektur med store glaspartier: "the attractiveness of an interior depends not just on visual spectacle but also perceived livability" (191).

Nu har boligen naturligtvis altid været hjemsted for en afvejning af forholdet mellem offentligt og privat, mellem en "front stage", hvor æstetikken og en mere eller mindre formel orden spiller en fremtrædende rolle og en "back stage", der giver rum for praktiske, intime og uformelle aktiviteter (Goffman 1959). Men diskussionen i *Bo Bedre* mellem to af boligens interessenter, "beboeren" og "arkitekten", peger på, at boligbyggeriet fra slutningen af 1950'erne og frem forrykkede balancen mellem de dele af boligen, der lukkede sig indadtil som dagligdagens manøvrerum, og dem, der åbnede sig mod omgivelserne, et publikum og i videre forstand moderniteten. Nye teknologiske ressourcer og moderne arkitektoniske idealer vandt frem på bekostning af boligformer, som understøttede en traditionsbunden hjemopfattelse med privathed og ejerskab som grundlæggende værdier.

Mange beboere fik tilsyneladende travlt med at kompensere herfor gennem en vedvarende hjemliggørelsesproces. Som *Bo Bedre* både dokumenterer og lægger op til, blev der i løbet af 1960'erne brugt kolossale ressourcer blandt især nye typehusejere på at anlægge haver og plante

hække, opføre hegn og bygge mure for at afskærme mod indkig. Ligesom talrige andre gør-det-selv-projekter syntes at skulle befæste matriklens ejendomsforhold og fysisk-æstetiske disponering som familielivets beskyttende værn. Selvsagt ikke udelukkende ved at markere skel og blokere for udefrakommende vurderende blikke og omverdenen i det hele taget, men tillige ved at gøre hjemmet til et livsstilsdomæne, en sfære for fremvisning af socialt og kulturelt tilhørsforhold.

Spånpladerevolutionen og dens endeligt

”The inhabitant as curator” kalder Melchionne konsekvensen af dette krav om øget selvbevidsthed og kontrol, som uvilkårligt opstår når hjemmet og dets hverdagspraksisser stilles til skue (192). Det moderne menneske skal forvalte sit bo på en måde, så der hele tiden investeres nye ressourcer i det, samtidig med at det bestandigt fremtræder æstetisk velovervejet. Denne fordring bidrog ikke blot arkitekterne til, men nok så meget boligmagasinerne, ikke mindst *Bo Bedre*. Magasinets raison d’être blev at opdrage til en forståelse af hjemmet som et ”work-in-progress”, et performativt projekt, der krævede konstant vedligeholdelse og udvikling. Hjemmets potentiale for justeringer og forbedringer, kreativitet og fornyelse opfattedes som uudtømmeligt, et i princippet livslangt projekt, hvis formål var at skærpe en personlig tilegnelse hos beboerne og dermed fremme et inderliggjort ejerskab.

Set fra et arbejdsgiver- og markedsøkonomisk perspektiv var gevinsten herved ikke mindst, at arbejdsstyrken blev usædvanligt stabil, fordi den opfattede størst mulig købekraft og mere fritidsliv som forudsætninger for at kunne realisere, hvad der i *Bo Bedre* blev fremstillet som ”det gode liv”. At borgeren herved fik skærpet sin rolle som forbruger og privatmenneske var samtidig i velfærdssamfundets interesse, for det var selve betingelsen for, at en kapitalistisk vækst- og effektivitetsdagsorden kunne opretholdes. Jo mere anonymiseret, rationel og ”vareliggjort” arbejdskraften var blevet under modernitetens etablering, desto vigtigere var hjemmet og familielivet som den modpol, der garanterede en følelse af privathed, intimitet og frihed. Det var just disse egenskaber, *Bo Bedre* søgte at værne om gennem inspiration til og vejledning i en individualiserende og personliggende tilegnelse af de standardiserede masseprodukter. Denne tilegnelse kan ifølge den danske antropolog Mark Vacher opfattes som et kapitalistisk fremmedgørelsesvilkår, hvor alt er blevet til markedsvarer:

Før arbejdskraften blev en vare og dens produkt feticheret og fremmedgjort var fremstilling og inderliggørelse i højere grad én og samme proces. Med vareliggørelsen blev denne proces imidlertid spaltet i to med det resultat, at fremstilling i stigende grad flyttede *ud*, hvorimod inderliggørelse blev konstituerende for hjemmet. Konsekvensen er blevet, at forekomsten af fremstillingsprocesser i hjemmet svinder ind i takt med at tilværelsen vareliggøres. I stedet vokser betydningen af tilegnelse. Dette afspejles i udformningen af huse og lejligheder. Således er der ikke værksteder i de moderne danske hjem, men redskabsskure, som indeholder diverse sække af spagnum, gødning og færdigblandede cementprodukter, maling og træbeskyttelse og ikke mindst redskaber og maskiner til trimning af have og hus. Hvad angår køkkenerne er de

hverken skabt til at partere grise eller skylle jord af grønkål, men til at tilberede fx koteletter og skrælle kartofler som er vasket og skyllet inden de kom i en pose. (17)

Vachers tolkning af det moderne hjem bidrager til at forklare det som et sæt af historisk og kulturelt betingede praksisser. I takt med at arbejdskraften blev en vare og dens produktion af produkter, viden og serviceydelser fremmedgjort, er der sket en inderliggørelse og æsteticering af de fremstillingsprocesser og arbejdsopgaver, omgangsformer og adfærdsmønstre, som knytter sig til hjemmet. Det befordrede og anskueliggjorde *Bo Bedre* i 1960'erne gennem vejledning i, hvordan boligindretning, madlavning, havearbejde og forbrugsvalg skulle forvaltes for at være moderne. Læseren blev da ikke blot kvalificeret som "producent" af hjemmets fysisk-æstetiske fremtrædelse, men samtidig opdraget til at forstå vigtigheden af at beherske disse kompetencer for at kunne agere friest muligt som kritisk bevidst forbruger i forhold til et stadigt større og mere liberaliseret varemarked.

Frem til slutningen af 1970'erne var denne "opdragelse" i *Bo Bedre* præget af en opfattelse af det moderne hjem og familieliv som et højprofilingsområde, der var forbundet med det moderne velfærdssamfund, ikke kun som opposition og refugium, men i et allianceforhold. Én af forudsætningerne herfor var den inderliggørelse, som kom til udtryk i magasinets afdæmpede stilisering af uformelle hverdagssituationer og familieorienterede fritidsbeskæftigelser. Det bekræftes ironisk nok ved, at eksponeringen af denne inderliggørelse og de praktiske redskaber til dens befordring i sig selv blev attraktive varer, hvad både *Bo Bedre* og fremkomsten af nye boligmagasiner i de følgende år viser. Med et mere segmenteret magasinudbud og ditto publikum måtte *Bo Bedre* imidlertid ændre profil omkring 1980. Da var det slut med prisbillige spånpladeprojekter og praktiske husgeråd, og magasinets stofområder blev nu i stigende grad domineret af liebhaverboliger og luksusforbrug. Boligerne fremstilledes som æstetisk perfektionerede skueobjekter beregnet for læserens vanedannende drømme om det harmonisk velordnede og misundelsesværdige hjem.

Herved forrykkedes forholdet mellem frigørelse og forførelse i *Bo Bedres* vedvarende fordring til læseren om at opfatte moderniteten som et normativt eksistentielt krav om at tilegne sig moderniteten gennem en inderliggørelse af dens ressourcer og rationaler. Set fra et nyradikalt perspektiv på samfundet og kulturlivet i 1960'erne, som forfatterne Villy Sørensen og Klaus Rifbjerg orkestrerede som redaktører af tidsskriftet *Vindrosen*, havde det kommercielle bolig- og livsstilsmagasin dog aldrig repræsenteret en frigørelse af det moderne menneske. Snarere var det med til at tilvejebringe en forlokkende og fordummende materialisme, ligesom det i sin besværgelse af boligens betydning for individets og familiens trivsel vidnede om en eksistentiel hjemløshed. *Bo Bedres* iboende alliance med velfærdsstaten om at opdrage borgeren til højt kvalificeret forbruger og redebygger ville de nyradikale således formentlig have udlagt som et kulturelt og mentalt masseforførelsesprojekt, der kun lykkedes alt for godt, fordi det kom til at blokere for individets kritiske samfundsengagement, selvstændige bevidsthed og reelle emancipation. Ideologisk beslægtede med mellemkrigstidens arkitektfaglige boligvejledere ville de nyradikale i lighed med dem antagelig have betragtet *Bo Bedres* hjemopfattelse i 1960'erne som

udtryk for en reaktionær småborgerlighed, der nu blot i en mere moderne indpakning genoplivede borgerskabets adfærdsregulerede familie- og fritidsliv. Først mange år senere, efter at det 20. århundrede var slut og nyradikalismens dagsordensættende position i den offentlige kulturdebat en saga blot, kunne Rifbjerg tilslutte sig den gode smags vogtere, idet han beredvilligt stillede sit arkitekttegnede spanske feriehus til rådighed for inspiration blandt *Bo Bedres* forførte læsere.

Test

VI PRØVER MOTORPLÆNEKLIPPERE

Med håndkraft eller motor?

• Skal vi overhovedet have en plæneklipper? Er den gode, gamle håndmaskine ikke god nok – især i så lille en have? Og hvad med al den gode motion – kan vi undvære den?

Sommeren igennem trues søndagsfreden af tilusinde haveejeres larmende motor-plæneklippere. Når den ene nabo er færdig med sin plæne, starter naboen til den anden side sin totakter og dræner op og ned ad græsplænen – uden hensyn til de havefolk, som foretrækker at nyde solen og stilheden i haven.

Og motorklipper skal man naturligvis have! Den er næsten blevet et statussymbol på linje med fjernsyn, bil og båndoptager.

Bo Bedre vil her forsøge at besvare spørgsmålet: Skal vi anskaffe os en motorklipper? Og i bekræftende fald: Hvilken type?

Det kan ikke nægtes, at en motorklipper er arbejdsbesparende – i hvert fald når det gælder de »selvkørende« modeller, altså den type, hvor motoren trækker både græsknivene og kørehjulene. Her indskrænker haveejendens arbejde sig til at føre maskinen, vende med den i havens hjørner og engang imellem fylde benzinen på.

I den store have med meget store græsarealer (på mindst 1000 m²) kan motorklipperen være en god hjælp, og på skrånende terræn kan den selvkørende type spare sin ejer for megen sved.

På naturgrunden ved sommerhuset behøver man i reglen ikke en fin, »engelsk« plæne, og ejer man en rotorklipper, kan man her nøjes med at slå græsset én gang hver fjortende dag eller måske endnu sjældnere.

Men i den almindelige, lille have kan man udmærket klare sig med en håndklipper. En normal plæne kan klippes på mindre end en time, hvis man ikke lader græsset blive alt for langt. Støjen generer hverken naboer eller ens egen familie, og det er en dejlig – og ofte tiltrængt – motion at slå græs engang om ugen.

Ser man økonomien efter, og regner man ikke med at man skal have sit eget havearbejde betalt, så er motorklipperen også et meget dyrt legetøj. Med en god håndklipper vil en ugentlig klipping i sommerhalvåret gennem en fem-årig periode koste omkring en krone, mens motorklipperen vil tegne sig for det tidobbelte.

Motorplæneklipperen

PLUSSER

- + Uundværlig til meget store plæner.
- + God på kuperet terræn.
- + God til højt græs.
- + God til feriehavere med sjældne slåning.

MINUSSER

- ÷ Uegnet til småhave.
- ÷ Støjer forfærdeligt.
- ÷ Giver megen benzin-øse.
- ÷ De hurtigtroterende knive er farlige, især for børn.
- ÷ I fugtigt vejr må man ofte ud med riven bagefter, fordi maskinen lægger det afklippede græs fra i store klatter, som ikke ser godt ud.
- ÷ Dyr i anskaffelse og drift.

Håndklipperen

PLUSSER

- + Den bedste til små have.
- + Støjer kun ubetydeligt.
- + Giver god motion.
- + Giver den smukkeste klipping.
- + Billig i anskaffelse og drift.

MINUSSER

- ÷ Trættende på meget store plæner.
- ÷ Uegnet til højt græs.
- ÷ Uegnet til sjældne slåning.
- ÷ Kortere levetid end motorklipperen.

Figur 1

DESIGN: ARNE JACOBSEN

Hygge – dette typisk danske begreb – har noget at gøre med den sympatiske balance og den tavse vekselvirkning mellem mennesker indbyrdes og i forhold til de omgivelser, de trives i og trives med. Når en ting glider roligt og ubesværet ind i et sådant milieu, røber den kvaliteter ud over de rent funktionelle, men den afslører tillige sin samhørighed med skandinavisk tradition og livsform.

FRITZ HANSENS EFT. A/S . DRONNINGENSGADE 3 . KBH. K

Figur 2

Der er plads til det hele i vores Amazon Stationcar

Ja, det er utroligt, hvad man kan få plads til, når man skal i sommerhuset, på camping eller ferie. Amazon Stationcar er den ideelle familie-Volvo med rigelig plads til 5 personer og masser af bagage. Med nedfældet bagsæde har De personbilens komfort og transportvognens effektive lasteevne, idet ba-

gagerummet da er 865 mm højt, 1260 mm bredt og 1830 mm langt. Amazon Stationcar har smukke linier — smagfuldt og praktisk interiør — er velgennemtænkt til de mindste detaljer og komfortabel til kørsel på alle slags veje. Den har Volvo's berømte 75 hk B 18 motor — ekstra stærkt, selv-

bærende stålkarrosseri — sikkerhedssele i forsæderne som standard, effektive bremses og rustbeskyttelse overalt. Amazon Stationcar er VOLVO-kvalitet og økonomi helt igennem. Pris kr. 28.970,— excl. levering; leveres som Combi til kr. 23.690,— excl. levering.

VOLVO

AUTORISERERE FORHANDLERE OVER HELE LANDET

7

Figur 3

MÅNEDENS SPECIALARTIKEL

Byg selv en havemur

● Det er ikke spor svært at bygge en havemur selv: Byggeblokkene skal nemlig blot limes sammen. Det er heller ikke altfor kostbart: Prisen var 93 kr. pr. løbende meter i 180 cm's højde - incl. fundament. På de følgende sider beskriver vi fremgangsmåden fra A til Z. En mur på 12 m's længde og 180 cm høj som den her beskrevne koster incl. fundament 1125 kr.

Af ERIK BOMAND - Fotos: JENS BULL - Tegninger: BELA LAMOSS

Vi kender en håndværker, der lever af at gå rundt og hjælpe selvbyggere, der har fået hold i ryggen. Og han lever godt!

»Det sørgelige er«, siger han, »at så få så udmærket kan laves meget af byggearbejdet selv, men de begynder altid med at grave ud til ælderen - og så er det altså, at de sækker halsen - eller i hvert fald pænen!«

Beleerte af denne erfaring besluttede vi os til i første omgang at nøjes med at lave en havemur - så kunne vi da få konstateret, om vore sammelfingre sad nogenlunde rigtigt, og om vi overhovedet egnede os som selvbyggere.

At mure med mursten er ikke hvermands sag, så derfor valgte vi at lave havemuren af 20 cm tykke modulblokke i gasbeton. Disse blok-

ke har helt glatte og plane flader og er fremstillet med en nøjagtighed på mellem en halv og en hel millimeter, så man umiddelbart kan lime dem sammen i stedet for at mure dem op.

Vor havemur blev opført i vinkel. Den er 10 m på den længste led og 2,20 m på den korte. Højden er 180 cm - af hensyn til overholdelse af hegnsløven - men ved at gå frem efter billederne og beskrivelsen på de følgende sider, kan man naturligvis lave en mur i en anden facon.

Der er dog visse grænser for, hvor lang og hvor høj muren kan blive uden at vælte. 10 m mur bliver måske nok stående uden tvær-afstivninger, men noget generelt tør vi ikke sige. På en vindomsust bakketop skal man være mere forsigtig end nede i dalen. Men spørg hellere

en fagmand, hvis De er i tvivl - eller se, hvad andre har lavet.

Endelig bør man tænke på stenes modul-mål. Alle vandrette mål må være delelige med 10 cm og lodrette med 20 cm.

Man behøver naturligvis ikke at gøre hele arbejdet selv. Især fundamentet kan være et tungt arbejde - men det koster af samme grund ikke så lidt, hvis man lader andre lave det. Et fundament til vor mur på lidt over 12 meter vil formentlig koste omkring 1000 kr., mens vi selv kun gav 200 kr. for materialerne.

Hele muren kostede 1125 kr. i udgifter til alle materialer. Havde vi ladet fagfolk udføre den, var den kommet op på ca. 2800 incl. fundament - så der er væsentlige besparelser at hente.

SE PÅ DE NÆSTE 6 SIDER, HVORDAN MAN GÅR FREM

Figur 4

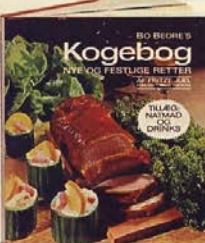

11 gode

BO BEDRE'S HAVEBOG
 Havens arbejde i tekst og fotos
 Tillæg: „Havevejrens farvenegle“
 3. udgave af den populære have-
 bog, der i fotos orienterer trin
 for trin om arbejdet i haven året
 rundt. „Burde høre til enhver
 havebrugers nødvendige udstyr“,
 skrev Kristeligt Dagblad. 160 si-
 der - 16 i farver. 36,30 kr.

BO BEDRE'S KOGEBOG
 Nye og festlige retter
 Tillæg: „Nalmad og drinks“.
 En af de største kogebogs-suc-
 ceser nogen sinde. Den inde-
 holder over 300 opskrifter, som
 alle ledsages af forslag til sam-
 mensætning, tips m. m. 152 si-
 der - 16 i farver. 36,30 kr.

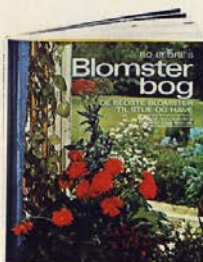
BO BEDRE'S IDEBOG
 500 ideer til boligen
 En af de seneste års største
 håndbogs-succeser. Det vrirler
 med gode ideer til pladsbespa-
 rende indretning både i teksten
 og i de mere end 400 fotos, teg-
 ninger og farvebilleder. „Titten
 lyver ikke. Bogen er fyldt med
 gode ideer, der nok skal løse
 indretnings-problemerne for
 mange“, skrev Aarhus Stiftsti-
 dende. 144 sider - 16 i farver. 2.
 udgave. 30,10 kr.

BO BEDRE'S TYPEHUSBOG
 Når typehuset skal vælges
 En bog, der vil spare Dem både
 penge og ærgrelser. De får alt
 at vide om finansiering og køb
 af hus og grund, om valg af
 husstype og om samarbejdet med
 arkitekt og advokat. Bogen gen-
 nemgår desuden 53 af de mest
 populære typehuse. For hvert
 hus er der antret håndværker-
 udgifter, m²-priser, indretnings-
 muligheder m. m. „Bo Bedre's
 bog om typehuse er anbefalelses-
 værdig. Den er ubetinget
 værd at anskaffe“, skrev profes-
 sor Odd Brochmann i Politiken.
 160 sider. 2. udgave. 30,10 kr.

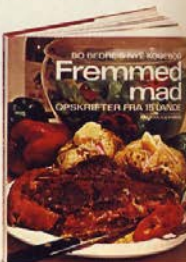
BO BEDRE'S KØKKEN-IDEBOG
 Plan i køkkenet - Tips og ideer
 En ny idébog med et væld af
 gerdet-selv ideer og praktiske
 tips. Indeholder desuden alt om
 modernisering af køkkenet, ele-
 mentkøkkener, ideer til køkkenet
 i feriehuset og meget mere. Et
 overflødighedshorn af ideer, der
 kan gøre husmoderens arbejds-
 plads - køkkenet - mere ratio-
 nell, smukt og behageligt“, skrev
 Børsen. 144 sider - illustreret
 med næsten 300 fotos og tegnin-
 ger. 16 sider i farver. 30,10 kr.

BO BEDRE'S SOMMERHUSBOG
 Planlægning - Indretning -
 Økonomi
 Dette er bogen om det individu-
 elle sommerhus - huset. De selv
 planlægger og bygger. Den giver
 svar på alle de spørgsmål, der
 melder sig, når hus og grund
 skal vælges, og rummer des-
 uden masser af ideer til indret-
 ning og vedligeholdelse. „Så af-
 gjort den bedste og mest kon-
 centrerede bog, der hidtil er ud-
 givet om sommerhusbyggeri“,
 skrev Aarhus Stiftstidende. 152
 sider - 32 i farver. 2. oplag.
 36,30 kr.

BO BEDRE'S BLOMSTERBOG
 De bedste blomster til stue og
 have
 Forfatteren, stadsgartner Age
 Nicolaisen fortæller om, hvilke
 blomster til stuen og haven. De
 vil opnå de bedste resultater
 med og om, hvordan de gode
 resultater nås. „Hvor er det dog
 en nydelig bog... bogen er
 yderst anbefalelsesværdig. Se
 den hos Dares boghandler. De
 falder omgående for den, og det
 kan De roligt gøre“, skrev Vest-
 kysten. 144 sider gennemillustre-
 ret med fotos, og blomsterteg-
 ninger. 30,10 kr.

BO BEDRE'S BOG OM TYPE-FERIEHUSE
 Råd om valg - Huskritik - Priser
 Den eneste vejledende og kriti-
 ske bog om type-feriehus, der
 findes herhjemme. I en række
 kapitler gives gode råd og tips
 om køb af hus og grund. Bogen
 bringer endvidere en kritisk
 gennemgang af de 54 mest po-
 pulære type-feriehuse og giver
 alle oplysninger om stamme-
 materialer, priser og indretnings-
 muligheder. „Udstyret med
 denne bogs viden vil man stå
 meget bedre rustet, når husval-
 get skal træffes“, skrev Aktuelt.
 160 sider, hundreder af tegnin-
 ger, fotos, farvebilleder. 36,30 kr.

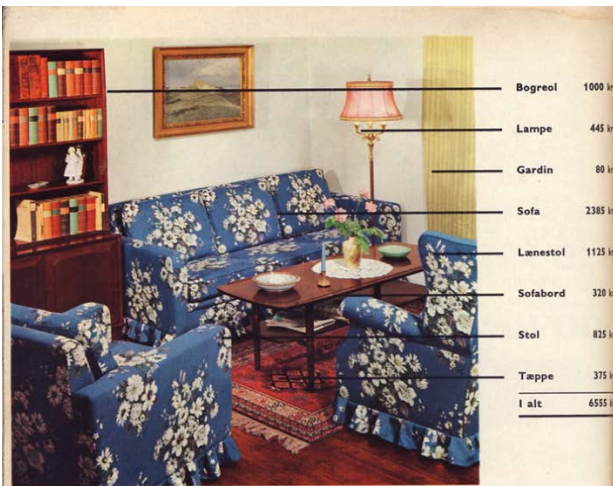

BO BEDRE'S NYE KOGEBOG - FREMMED MAD
 Opskrifter fra 15 lande
 Denne bog handler om dejlig
 mad fra fremmede lande - mad
 som kan laves af enhver, af in-
 gredienser, der kan fås i danske
 butikker. I tilgift får De alt i
 vide om krydderier og anvendelse
 på, hvordan De selv kan dytte
 dem. „Har forøget vort køkken-
 bibliotek med en værdifuld bog“,
 skrev Mogens Brandt i Politiken.
 144 sider - rigt illustreret med
 bl. a. 16 sider i farver. 36,30 kr.

Figur 5

Figur 6

- og det er ikke dyrere at købe moderne

TRADITIONELT. Der hviler unægtelig en vis pondus over denne opholdskrog med dens tung, overpolstrede møbler. Sofaen og stolene er udført med meget håndarbejde - og er derfor blottet for dyrere end tilsvarende moderne møbler, hvor man lader stellet ligge frit fremme. Tæppet er en moderne imitation af et gammelt mønster, men er alligevel dyrere end et moderne tæppe af samme størrelse. Den øverste del af lampen er støbt i messing og forsynet med tre kunstige stearinlys med elektriske pærer.

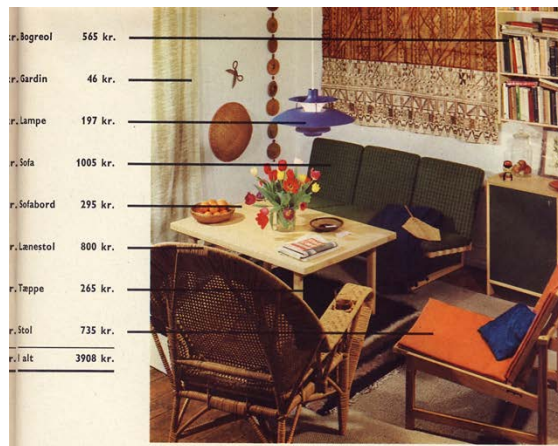
væsentligt på prisen, siger sig selv. F. eks. koster velour med antikt mønster helt op til 160-170 kr. pr. m i 130 cm's bredde, medens almindeligt, moderne møbelstof koster ca. 60-70 kr. pr. m.

Fyrretræ er ikke altid billigt
Endnu ved vi så lidt om de nye,

synetiske materialer. Måske kan vi om nogle år købe form-pressede plastic-møbler, der er så billige i fremstilling, at de anvendes som rene forbrugs-artikler - brugte en kort tid og smides så væk.

Men endnu holder vi os til træ, og netop nu er fyr og eg meget brugt.

Måske tror man, at disse eksotiske træsorter er meget billige, men det kommer nu an på fremstilling. Fyrretræ til udbehandlede møbler, som skal males, er godt nok billigt; men knastfrit fyrretræ faktisk næsten lige så dyrt som de fleste ædle træsorter. Det er nemlig kun de bedste dele af

møbler - tværtimod

MODERNE. Som regnestykket viser, er de moderne møbler gennemgående billigere end traditionelle møbler - og så har vi endda ikke valgt de allerbilligste, vi kunne finde. Sofaen og bordet er industri-møbler, men den store lænestol er gennemført håndarbejde, og ligeledes udføres den mindre lænestol i så små serier, at man næppe kan tale om industriel produktion. Reolen er tegnet af en dansk arkitekt og fabrikeret i Sverige, men selv om der kommer fragt og told og omsættelse på, har man kunnet holde prisen nede på 565 kr. for et 102 cm bredt arrangement.

træ, der bruges til møbler - reolen forvandles for det meste til papirmasse eller byggematerialer. I det hele taget gælder det, at man ikke kan sige, at én træsort er dyrere end en anden billig. Alt afhænger af træets kvalitet, og i hvilken mængde det anvendes i serie-fremstilling. Massiv teak er f. eks. dyr, men

de fleste teaktræs-møbler er blot finerede med et tyndt lag teaktræ ovenpå en møbelplade. Dette gør, at møblerne ser dyrere ud - men er billige.

Serie-fremstilling gør møblerne billigere. En fremme stol, som fremstilles på samlebånd, kan f. eks. fås for 40 kr. Skulle den være frem-

stillet som håndarbejde, vil den sikkert - med al pudning, tilpassning og øvrige tidkrævende detaljer - koste ti gange så meget.

Moderne møbler er billigere

Det sker undervejs at BO BRØDRE's redaktion får læserbrev, hvori der

(fortsættes side 65)

Figur 7

Vil vi bo i akvarier?

• Dette er ikke kun en diskussion om glasvæggene i det moderne byggeri. Det er måske først og fremmest en diskussion om menneskene, der bor bag dem. Foretrækker vi – også i vores stuer – at være i nær kontakt med naturen, eller skal vi helst være "hulen", hvor vi lukker den øvrige verden ude for helt at være os selv? Diskussionsdeltagere er: Inger Lauridsen, journalist, husmoder og mor til fire børn, – og arkitekterne Jørgen Bo og Vilhelm Wohlert, der bl. a. har tegnet "Lautsions"-museet, hvor den ubrudte glasvæg har så fremtrædende plads.

AF ANKER THIESSMANN

JA Jørgen Bo: – Hvis man vil være i nær kontakt med naturen, så er det vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv.

NEJ Inger Lauridsen: – Jeg synes, det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv.

JA Vilhelm Wohlert: – Hvis man vil være i nær kontakt med naturen, så er det vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv.

Inger Lauridsen: Ja, vi behøver adskilligt mere end et så fantastisk udsigt væk for at se hvor passende gult det kan være med de store glasvægge. I forholdet af os er der brugt en hel masse energi og penge på dem. Og det har vist sig, at det er svært at holde dem i stand. Det er svært at holde dem i stand. Det er svært at holde dem i stand.

Jørgen Bo: Det er selvfølgelig ikke så godt, men...

Inger Lauridsen: Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv.

Vilhelm Wohlert: Det kan jeg godt lide. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv. Det er vigtigt, at man har et rum, hvor man kan være alene med sig selv.

Figur 9 a-b

Figur 9 c-d

Endnu et interiør fra „Onakohuset“ fra for-
adressenvekslingen, der
bag de tætte gardiner
har meget af „Chûmei“
karakter. Den spa-
sanske enkelhed, der
heres med en meget
fælske for kvalitet og
heres, lader tankerne
til Japan. Den japanske,
naturfærdige ordret
på væggen holder derfor
helt naturligt ind i
miljøet. Høje interie-
rer lader en ro og
harmonis, der føles og
fremstår et godt ved
ansigtet af en - men
agte - naturmateriale.
Fra sort, uld og kurre-
fløret.

VIL VI BO I AKVARIERE (fortsat fra side 13)

Wahlert: Ja, i allehelstende grad. De må
jo se på de store glasvægge som en
helt ny mulighed i boligens udform-
ning - muligheden for at binde huse-
rum sammen med naturen udenfor.
Det er det, vi gør i vore huse - og vi
undersøger denne tilknytning ved at
lade rummets vægge og gulvbelægning
fortælle fortid glasvæggen ud i
haven, ligesom vi trækker loftet ud i
et stort udseende, der betyder glasvæg-
gen. Det er de nye tekniske mulig-
heder, der har sat os i stand til at gøre
det.

Jørgen L. Jensen:
Bo: Kan De ikke se, at hus og have
på den måde kan gøres til en helhed?
Mens huset tidligere var noget, der lå

i haven, og haven var noget uden om
huset, så er hus og have - netop ved
hjælp af den ubrudte glasvæg - blevet
en helhed.
Jørgen L. Jensen: Men menneskene bliver
jo ikke så forførbarelig meget underle-
des, fordi man har fået de ekstra mul-
igheder at spille på. Vi er ikke alle
indommeder, og vi bryder os ikke
om...

Wahlert: Det er rigtigt nok. Men der-
for vil det alligevel være forsket over
en bank af forskede de muligheder
den nye byggeteknik giver os. Vi må
tage glæderne som en ny verden -
en ny værdi, der ganske vist bliver
forværet dertil mange steder - men
ofte bliver misforstået - men som ikke

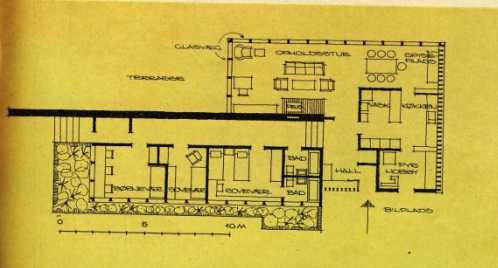
Et af de store glasvægge i „Lusthaus“-huset i Huelsholt, der er opført efter tegninger af Jørgen Bo og Vilhelm Wahlert. Glasvæggen er beskyttet af det brede udgang, der er belagt med træark.

Jørgen L. En hule, ja! Hvis De

desto mindre er en værdi, som ud-
købt kan udnyttes i boligen me-
rigt og mere manøvreret resultat
en helhed.
Bo: Og der er ingen, der siger, at
væggene skal være af glas. Når et
hus er bygget, er det da ikke sådant,
alors skal udgå mellem det til-
ligheder at spille på. Det er ikke op-
målet om et endes-eller, snarere
blødd...

Jørgen L. Det lyder meget fint og
rigtigt, såmænd. Men når man
har fået disse muligheder for at
et hus, der er åbent udadtil, så
jeg, der siger en meget stor fast
fordi, teknikken har givet os
chance, så betyder det dog ikke
menenstet sådan uden videre, er
stillet på at opgave sig behov for
sig beskyttet. For vi har alle det
at vi gerne vil krybe ind i en
ind i et lukket rum, kunne lukke
bag os - kunne komme op...

Bo: Høleinstinkt?
Jørgen L. En hule, ja! Hvis De

Planen over „Onakohuset“ viser, hvordan rummene er grupperet
omkring et 19 m langt, rødt mur. Huset er på 177 m² - altså et
meget stort hus - og har alt fire indgange. Fra den overdækkede
indgang er der adgang til værelse, hall og køkken (gennevnt køk-
ket). I glasvæggen er der adgang til haven, og i den yderste

den hvordan mine børn... - ja. De har
på selv børn - De må jo da vide, hvor-
dan børn elsker bader. Alt hvad der
er muligt under bader, inde i en krog,
er bygget skrivebordet - ih, hvor de
er glad det. Og sådan et sted oppe på
loftet, hvor man ikke kan stå helt op-
ret, og hvor man kan gemme sig bag
et dynt, og gammelt skrammel, så har
man en hule, og så kan verden gå sin
sædvanlige gang.
Det er et instinkt, som man ikke
skal gå over, når man laver en
hull i mennesken.
Bo: Det er jeg da fuldstændig enig med
dig i, og man skal selvfølgelig i en
Opholdstid, god bolig have muligheden
for at kunne komme sig i sin hule.
Men dermed være ikke sagt, at man
ikke samtidig skulle kunne have mulig-
heder for samspil mellem rum af
forskellig karakter: nogle, der er luk-
kede, nogle, der er halvåbne, og nogle,
der måske åbner sig fuldstændigt mod
den åbne og indad mod naturen. Fordi
det ene er rigtigt, behøver det andet
ikke at være godt. Fordi vi trænger
til det lukkede rum, behøver vi da ikke
gøre afstand på det åbne.
Jørgen L. Nu, men selv på den meget
små grund kan det komme en uvred-
selv om i haven på et tidspunkt,
som ville være afsluttet fra omver-
sen. De bryder sig virkelig ikke om
at møde manden kommer samtidig

**Hvad ser vi på billederne
- og hvad koster tingene?**

Billedet side 13: Maleriet (Peter Strøm og Arne Rasmussen) fra Interiors og udført i guld
og sølvfarver. Maleriet er 100 cm bredt og 100 cm højt. Prisen er 100 kr. med
transport og installation. Maleriet er udført af Peter Strøm og Arne Rasmussen.
Billedet side 14: Maleriet (Peter Strøm og Arne Rasmussen) fra Interiors og udført i guld
og sølvfarver. Maleriet er 100 cm bredt og 100 cm højt. Prisen er 100 kr. med
transport og installation. Maleriet er udført af Peter Strøm og Arne Rasmussen.
Billedet side 15: Maleriet (Peter Strøm og Arne Rasmussen) fra Interiors og udført i guld
og sølvfarver. Maleriet er 100 cm bredt og 100 cm højt. Prisen er 100 kr. med
transport og installation. Maleriet er udført af Peter Strøm og Arne Rasmussen.

Figur 9 e-f

Litteratur

- Aynsley, Jeremy og Francesca Berry. "Introduction: Publishing the Modern Home: Magazines and the Domestic Interior 1870-1965", *Journal of Design History* 18, no. 1 (2005): 1-5.
- Dragsbo, Peter. *Hvem opfandt parcelhuskvarteret? Forstaden har en historie. Plan og boligbyggeri i danske forstadskvarterer 1900-1960*. Museum Sønderjylland og Dansk Center for Byhistorie, 2008.
- Breunig, Malene og Povl Schmidt. *Vilkår og tolkninger. Billeder af dansk kulturhistorie 1700-2000*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010.
- Breunig, Malene. *Tolkninger af det intime. Udvalgte interiørbilleder i dansk litteratur og malerkunst 1885-1910*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2007.
- Fallan, Kjetil. "The Metamorphosis of a Norwegian Design Magazine: Nye Bonytt, 1968-1971". *Writing Design: Words and Objects*. (Red.) Grace Lees Maffei. London: Berg, 2012: 47-61.
- Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books, Doubleday, 1959.
- Hollows, Joanne. *Domestic Cultures*. Berkshire: Open University Press, 2008.
- Jensen, Johan Fjord. "Funktionalismen". *Homo Manipulatus. Essays omkring radikalismen*. København: Gyldendal: 172-199, 1966.
- Lane, Babara Miller (Red.). *Housing and dwelling. Perspectives on modern domestic architecture*. New York: Routledge, 2007.
- Lees-Maffei, Grace. "Studying Advice: Historiography, Methodology, Commentary, Bibliography". *Journal of Design History* 16, no. 1 (2003): 1-14.
- Melchionne, Kevin. "Living in Glass Houses: Domesticity, Interior Decoration, and Environmental Aesthetics". *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* vol. 56, 2 (1998): 191-200.
- Tiedemann, Anker. "Bo Bedre 40 år". Foredrag i forbindelse med Dansk Designcenters *Bo Bedre*-udstilling i 2001. <http://www.anker.tiedemann.dk/sider/bobedreforedrag>.
- Vacher, Mark. "Hjemmet – kulminationen af en tilegnende praksis". *Bolig og velfærd – udvalgte artikler og papers fra Center for Bolig og Velfærd 2005-2007*. Center for Bolig og Velfærd: Realdania Forskning, 2007.
- Vorre, Birgit. *Boligen i det 20. århundrede. Indretning og brug*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 2008.

ⁱ En mere udførlig karakteristik af *Vort Hjem* med analytiske nedslag i nogle af værkets centrale artikler findes i Breunig, 2007.